

суду Тернопільської області від 21 листопада 2014 р. скаргу захисника задоволено, за результатами судового розгляду слідчим суддею винесено рішення про відмову в задоволенні клопотання слідчого про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, а скаргу захисника про незаконне затримання підозрюваного Б. та звільнення його з-під варти задоволено; останнього звільнено з-під варти в залі суду [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що у слідчого та оперативного підрозділів при щоденній взаємодії повинна вдосконалюватися професійна майстерність розкриття та розслідування злочинів, підвищуватися процесуальний рівень. При постійній співпраці кожен слідчий та оперативний підрозділ не марнуватимуть свій час на вирішення процесуальних помилок у службовій діяльності, а будуть діяти на упередження злочинним проявам та самовдосконалюватися в злагодженій роботі з розкриття та розслідування злочинів. При дії вказаних основних складових взаємодії слідчих та оперативних працівників будь-який прояв злочинних посягань на права і свободи громадян буде негайно ліквідованим, що в очах суспільства підвищить рівень відчуття безпеки та довіри до органів, які стоять на варті правопорядку.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/17/print1342426516662235>.

2. Актуальні проблеми досудового розслідування : збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 1 липня 2015 року) / Василенчук В.І., с. 23-24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zahodi/zbirnuki/2015/zbirn-probl-dos-rozslid.pdf>.

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ternopil.legalaid.gov.ua/ua/khronika-hromadskoho-zakhystu/vyznanna-zatrymanna-nezakonnym>.

Горб Юлія Вікторівна
аспірант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА СТОРОНАМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Впродовж 26 років незалежності нашої держави законодавча система зазнала певних трансформацій. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 (далі – КПК) містить чимало новел, що обумовлює доцільність їх аналізу з метою вирішення проблемних питань у процесі їх практичного застосування.

Так, на сьогоднішній день виникла необхідність внесення доповнень до існуючого КПК, усі корективи якого відображені у проекті Закону про внесення змін до КПК України № 5490 від 06.12.2016 р. Підтвердженням цього є пояснювальна записка до зазначеного документа, в якій вказується, що практика застосування кримінального процесуального законодавства засвідчила

наявність слабких місць Кодексу [1, с. 2–4]. Вивчення пояснювальної записки та порівняльної таблиці вказує, що кількість змін, хоч і не велика, але суттєва.

На нашу думку, слід зупинитися на аналізі процедури відкриття іншої сторони матеріалів кримінального провадження у порядку ст. 290 КПК.

Дослідження окремих аспектів ознайомлення учасників кримінального процесу з матеріалами кримінального провадження проводилися Ю.П. Аленіним, С.А. Альпертом, В.М. Биковою, О.М. Дроздовим, П.С. Елькіндом, Є.В. Митрофановою, О.Ю. Татаровим та ін.

Відповідно до ст. 290 КПК, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування, після чого надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, в тому числі будь-які докази, які самі по собі або сукупно з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Крім того, надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів.

Слід зазначити, що нерідко на практиці підозрюваний та сторона його захисту ознайомлюються у процесі досудового розслідування лише з тими матеріалами кримінального провадження, які, на думку органів досудового розслідування, не можуть зашкодити досудовому слідству, що регламентується ст. 221 КПК.

Ми не випадково зазначили саме про сторону підозрюваного, оскільки саме з цієї позиції, при прийнятті вищезгаданих змін, на нашу думку, піддадуться утиску права вказаної процесуальної фігури.

Відповідно до вимог КПК, ознайомлення з матеріалами досудового слідства для підозрюваного та його захисника є можливим, що на перший погляд ніяк не порушує його права. Але слід загострити увагу на певному нюансі – нормі ч. 1 ст. 221 КПК, в якій чітко вказано, що ознайомлення з матеріалами справи до завершення досудового розслідування можливе за винятком матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню.

Як показує практика, у кожного слідчого розуміння поняття «матеріали, які не можуть зашкодити досудовому розслідуванню», досить різняться. І, як правило, слідчий надає для ознайомлення матеріали досудового розслідування, що майже не несуть в собі фактичної інформації, яка б могла довести, наприклад, невинуватість підозрюваного. За таких обставин стороні захисту нічого не залишається, як сподіватися на кінцевий етап досудового розслідування, а саме – відкриття матеріалів справи сторонам.

Звичайно, чимало науковців може не погодитися з такою позицією. Наприклад, Г.В. Юркова вважає, що ознайомлення не впливає на захист, і у

зв'язку з цим можна обмежитися оголошенням підозрюваному і захиснику про завершення досудового розслідування [2, с. 12].

Розглянемо механізм відкриття матеріалів справи з огляду на те, що це дає для підозрюваного, та що зміниться, якщо етап відкриття матеріалів кримінального провадження перенести на етап підготовчого засідання, як це зазначено у проекті Закону.

На сьогоднішній день, згідно з чинним законодавством, усі матеріали досудового розслідування відкриваються після завершення досудового розслідування, до того як справу буде направлено до суду, крім того, сторона підозрюваного має достатній час для ознайомлення та вивчення матеріалів справи, які дійсно підтверджують вину особи, або, навпаки, знайти прогалини, що можуть допомогти у доведенні невинуватості.

Крім того, процес відкриття матеріалів кримінального провадження дає можливість усім сторонам підготуватися до засідань, сформуванню певну правову позицію для виступів у суді чи підготувати клопотання для виклику додаткових свідків, проведення експертиз та ін.

Цієї думки дотримуються й інші науковці, зокрема Т.В. Корчева, яка вказує, що надійний захист учасниками процесу своїх прав і законних інтересів неможливий без знання матеріалів кримінального провадження, це один з дієвих способів перевірки повноти, всебічності та об'єктивності розслідування [3, с. 108].

Натомість, у проекті вищезазначеного Закону пропонується внести зміни до КПК, відповідно до яких відкриття матеріалів кримінального провадження сторонами із стадії досудового розслідування переходить на стадію підготовчого судового розгляду. З цією метою положення ст. 290 КПК, що регулюють питання відкриття матеріалів сторонами, виключаються із глави "Закінчення досудового розслідування" та переносяться до глави "Підготовче судове провадження".

При цьому ключова роль у питанні відкриття матеріалів досудового розслідування сторонами провадження у підготовчому судовому засіданні відтепер належатиме суду, а саме: вирішення питання про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів досудового розслідування шляхом постановлення відповідної ухвали та надсилання її копії сторонам; встановлення, з урахуванням думки сторін, обсягу та складності матеріалів, граничного розумного строку для ознайомлення з ними, який не може бути меншим десяти днів; повідомлення потерпілого, представника юридичної особи, цивільного позивача, цивільного відповідача (їх представників) про відкриття сторонами матеріалів та їх право на ознайомлення з матеріалами справи; вирішення питання щодо продовження заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжного заходу, обраного для обвинуваченого, під час ознайомлення з матеріалами [4, с. 3–4].

Після закінчення досудового слідства матеріали кримінального провадження, як відомо, передаються до суду. І тепер вже суд вирішуватиме усі питання з відкриттям матеріалів справи, надання часу сторонам для ознайомлення з ними.

До речі, у проекті Закону не вказано, яким є механізм винесення ухвали

про відкриття матеріалів справи сторонам, чи зможе це робити суддя одноособово, і чи буде при цьому необхідна присутність усіх учасників провадження.

Складається враження, що зміни, закладені у проекті Закону про внесення змін до КПК України № 5490 від 06.12.2016 р., що стосуються статті 290 КПК, є звичайним утиском права підозрюваного належним чином ознайомитися з матеріалами досудового провадження. До того ж зазначені зміни збільшать навантаження судів, адже замість того щоб розглядати матеріали справи, зібрані на досудовому слідстві відповідними органами, суд буде займатися вирішенням питань про відкриття матеріалів справи та ознайомлення з ними.

Тому, на нашу думку, зміни такого характеру аж ніяк не змінять ситуацію з додержанням процесуальних норм законодавства, а, навпаки, зменшать права підозрюваного в можливості ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до направлення їх до суду.

Крім того, варто пам'ятати, що надання доступу до матеріалів досудового розслідування є важливою гарантією охорони прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, тобто є одним із завдань кримінального судочинства, передбачених ст. 2 КПК.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Юркова Г. В. Реалізація завдань швидкого, повного розкриття злочину в досудових стадіях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Г.В. Юркова. – К., 2001. – 18 с.

3. Корчева Т. В. Проблеми діяльності захисника у досудовому провадженні та в суді першої інстанції / Т. В. Корчева. – Х., 2007. – 200 с.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження)” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60637.

Кожем'яка Наталя Євгенівна,
начальник відділу правопросвітництва
Першого Криворізького місцевого
центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги

ПОРЯДОК НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТАМИ

Відповідно до ст. 59 Конституції України, кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [1].

Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права. Це